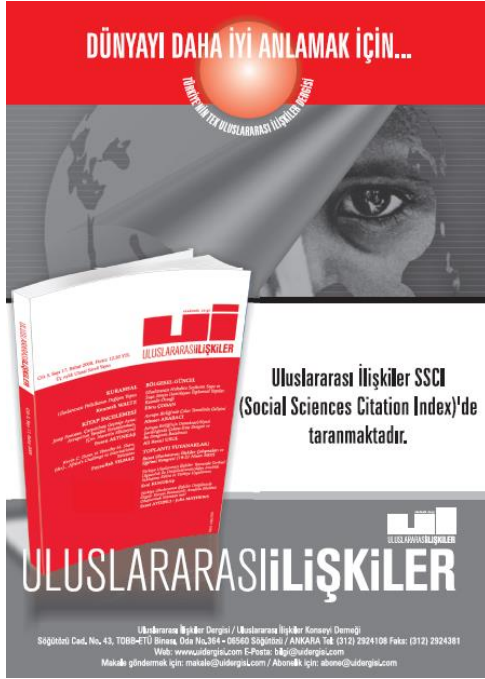

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com.tr

Web: www.uidergisi.com.tr

KİTAP İNCELEMESİ

Michael WALZER, Haklı Savaş, Haksız Savaş: Tarihten Örneklerle Desteklenmiş Ahlaki Bir Tez

Kenan ŞAHİN*

* Doktora Adayı, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kırıkkale Üniversitesi

Deniz Harp Okulu, Uluslararası İlişkiler ve Deniz Güvenliği Bölümü Öğretim Görevlisi

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Haklı Savaş, Haksız Savaş: Tarihten Örneklerle Desteklenmiş Ahlaki Bir Tez

Michael WALZER

Çev. Mehmet Doğan, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2006. ISBN:9786054238170

Kenan ŞAHİN

Doktora Adayı, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
Deniz Harp Okulu, Uluslararası İlişkiler ve Deniz Güvenliği Bölümü Öğretim Görevlisi, Tuzla, İstanbul.
E-posta: kenaninfo@yahoo.com

Savaşların meşru zeminde gerekçelendirilmesi ve adil biçimde yürütülen temellere oturulmasına yönelik düşüncelerin tarihi ve felsefi kökleri oldukça eskidir. Bu türden etik meselelere modern teorik bir yaklaşım geliştirmeyi deneyen bir çalışma, siyaset teorisyeni ve entelektüel Michael Walzer'e aittir. Walzer'in karşıtı olduğu ABD'nin Vietnam müdahalesi sırasında savaşa ilişkin geliştirdiği düşünceleri, "*Just and Unjust Wars: A Moral Argument With Historical Illustrations*" adıyla sistematik halde ilk kez 1977 yılında İngilizce yayımlanmıştır. Bu eser, "Haklı Savaş, Haksız Savaş: Tarihten Örneklerle Desteklenmiş Ahlaki Bir Tez" adıyla 2006 yılında Türkçeye çevrilmiştir.

Walzer, çalışmasında, klasik anlamıyla haklı ya da meşru savaş (*just war*) olarak adlandırılan kavramdan yola çıkarak, savaşın tamamen ahlak dışı olarak nitelenmesi yerine, hangi koşullarda meşru olarak kabul edilebileceğine, savaşlar ortaya çıktıktan sonra hangi kurallar çerçevesinde yürütüleceğine ilişkin açıklamalar getirmektedir. Bu doğrultuda amacını "siyasi ve ahlaki haklı savaş kuramını yeniden ele alma" şeklinde ifade etmektedir (s.13). Nitekim eserde, antik dönemden modern döneme kadar birçok medeniyet ekseninde tarihi örneklerle yer verilmekte, savaşın başlangıcı ile yürütülmesiyle ilgili karmaşık ahlaki ve siyasi konular tetkik edilmektedir. Böylece Roma ve Hristiyan geleneklerinden türeyen farklı şekillerde formüle edilebilen klasik haklı savaş öğretilerine ilişkin günümüze değin ortaya çıkan birikime, güncel ve modern bir katkı sunmaktadır. İçinde yaşadığımız dönemde haklı savaşı ve savaşta insancıl davranışın önemini artırmak hedeflemektedir.

Sıralanan hedefler doğrultusunda Walzer'in çalışması, beş ana kısım ile bu kısımları oluşturan bölümlerden oluşmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse ilk olarak "Savaşın Ahlaki Gerçekliği" başlıklı başlangıç kısmında, açıkça kabul edilsin ya da edilmesin savaştaki her deneyimin ahlaki bir boyutunun olduğunun kabul edilmesi gerektiği düşüncesi savunulmaktadır. Burada aynı zamanda güç ve ekonomik odaklı politikalara öncelik veren realizmin, "savaşta her şey mubahtır" yaklaşımına karşı çıkılmaktadır. "Saldırganlık Kuramı" başlıklı ikinci kısım, savaşın uluslararası ilişkiler içerisindeki rolüne ilişkindir. Burada savaşa ilişkin felsefi ve modern bir bakışı buluşturmaya çalışan yazar, savaşın başlama gerekçeleri, kuvvet kullanmanın haklılığını sağlayan koşullar (*jus ad bellum*) ile savaşın

başladıktan sonra hangi meşru yollarla yürütüleceği (*jus in bello*) konusunda bir ayırım yaparak önerilerini sunmaktadır. Yazarın haklı savaş teorisini sunmaya başladığı bu kısımda, savaşların öncesi ve savaş sırasında meşruluğu birbirinden ayırdığı iki ana eksen etrafında ele almaktadır. Öte yandan, üçüncü kısımda “Savaş Konvansiyonu” başlığı altında askeri davranış kurallarının hangi hükümetler, kurumlar ve toplumlar tarafından belirleneceğinin resmi ve gayri resmi kararları üzerinde durulmakta, savaşlar esnasında sivillere yönelik eylemlerin içeriği yine etik üzerinden analiz edilmektedir. “Savaşın İkilemleri” adlı dördüncü kısım, savaşlarda etik davranış ve kazanma arasındaki gerilimi tartışmaktadır. “Sorumluluk Meselesi” adlı son kısım ise siyasette operasyonlar ve kişisel davranış kalıplarıyla ilgilidir. Nihayetinde Walzer, “Şiddete Başvurmamak ve Savaş Kuramı” adlı son söz bölümüyle, “savaş üzerindeki kısıtlamalar, barışın başlangıç noktasıdır” (s.436) cümlesiyle çalışmasını sonlandırmaktadır.

Walzer, her şeyden önce savaşlara insanların özgür bir birey olarak katılmalarından ziyade, sadakat bağıyla bağlandıkları devletlerin onları şiddet kullanmaya yönelttiği bir durumdan söz etmektedir. Bu bakımdan insanların özgür iradeleri dışında şiddet kullanmaya mecbur bırakıldığını belirtmektedir. Ölmek ve öldürmeye varan eylemleri doğurması, temel hakların kullanımını yok etmesi ve özgür iradeye büyük zarar vermesi nedeniyle savaşı büyük bir suç, hatta barbarlık olarak niteleyen Walzer, savaşı belirli kurallara dayanan “normatif bir olgu” olarak tanımlamaktadır. Haklı savaş için kuralları ve standartları temel alan bu bakış, ona göre zorunlu bir durum karşısında ahlaki duruş ve yargının geçerliliğini savunmanın bir gereği olarak savunulmaktadır. Dolayısıyla savaşın davranışlarının haklı temellere oturtulabilmesi için ihlal edilmemesi gereken birtakım kurallar bulunmaktadır. Daha açık ifade edersek, Walzer, askerlerin savaş koşullarında kimleri öldürmelerinin haklı olabileceğine dair kurallar olduğundan söz eder. Burada etik unsuru belirleyen temel ayırım sivil ile silahlı unsurlar arasında yapılır. Haklı savaş, Walzer’e göre kazanılması gereken savaş olması sebebiyle, meşru temellere oturabilmesi için açık bir tehdit altında olan insanların sahip olduğu bazı değerlerin savunulmasıyla gerçekleşebilir.

Walzer, bu temelden hareketle haklı savaş teorisini “legalist paradigma” çerçevesinde şekillendirilir. Bağımsız devletlerden oluşan bir uluslararası toplumun varlığını dile getiren Walzer, “uluslararası toplumun hukuku, üyelerinin haklarını, her şeyin ötesinde toprak bütünlüğü ve siyasi egemenlik haklarını belirlediğini” dile getirir (s.98). Ona göre legalist paradigmda “bir devletin başka bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi egemenliğine karşı güç kullanılması ya da güç kullanılmakla tehdit etmesi saldırganlık suçu sayılır, suç eylemi kapsamına girer.” (s.98-99). Ne var ki, Walzer’in devletlerin toprak bütünlüğü ve egemen eşitlikleri ilkesinin ihlali durumunda saldırganlık suçunun ortaya çıkacağı yönündeki argümanı savunurken, bu argümanın önemli bileşenleri olan egemenlik ve toprak bütünlüğü kavramlarını yüzeysel olarak ele alır. Saldırganlığı bir suç olarak niteleyen ve savaş çıkarma fırsatlarını sadece saldırganlığın haklı çıkarabileceğiyle sınırlayan Walzer, bunun iki şiddet tepkisini haklı çıkardığını savunur. Kurbanın, yani saldırıya uğrayanın meşru müdafaa savaşı ve saldırıya uğrayanla uluslararası toplumun diğer üyelerinin saldırganlara karşı hukuku yürürlüğe koyma savaşı bu tepkilerden ilkinin oluşturur (s. 99). İkincisiyse saldırgan devletin püskürtülmesinin ardından da saldırgan devletin askeri araçlar kullanarak cezalandırılabilmesi üzerinedir. (s.99-100).

Legalist paradigmanın alt yapısını oluşturan yukarıdaki çözümleme çerçevesinde savaşın ahlaki geçerliği için bir saldırı durumunu ileri süren Walzer, sözü edilen türde herhangi bir saldırı olmadığında da askeri müdahaleyi ahlaki olarak haklı gösterebilecek birtakım istisnai durumları sıralamaktadır. Bunlar aynı zamanda legalist paradigmanın temel ilkelerine uluslararası politika düzeyinde birkaç ilkenin daha eklenmesidir. Bunlardan biri örneğin, olası bir saldırıyı saldırı gerçekleşmeden incelemektir. Buna göre, temel hakların açık ve yakın bir tehlikenin mevcudiyeti durumunda bu

tehlikeyi bertaraf etmek adına sınırlanabileceği ya da ihlal edilebileceği öne sürülmektedir. Nitekim 5 Haziran 1967'de İsrail'in ilk saldırısı (Altı Gün Savaşı) bu anlamda olası bir saldırıyı önlediği için Walzer'e göre meşru önleme için açık bir örnektir. (s.124–129). Walzer'e göre topyekûn insan hakları ihlallerine uğrayan, katliamlarla tehdit edilen halkları kurtarmak amacıyla da müdahaleler meşru görülebilir. Bunlara ek olarak temsil güçlerini kanıtladıklarında ayrılıkçı hareketlere yardım, başka güçlerin önceki müdahalelerini dengelemek gibi nedenlerle de devletlere karşı haklı bir şekilde savaş başlatılabilir (s.158).

Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde Walzer'e göre meşru müdafaa, saldırının cezalandırılması, önleyici savaş, ağır insan hakları ihlallerinin olması ve temsil kabiliyetini kanıtlayan özgürlük mücadelelerine destek gibi koşullar çerçevesinde "haklı savaş" başlatılabilir. Nihayetinde Walzer'in sunduğu argümanlar, bir kısmı tartışmalı da olsa savaşın meşruluğu tartışmasına yeni bir boyut kazanmaktadır. Teorik yönü ağır, sunduğu argümanları detaylı; ancak anlaşılması nispeten karmaşık olan bu eserin, savaşın meşru teorileri konusunda özellikle siyaset bilimciler, tarihçiler, siyaset felsefecileri ve uluslararası ilişkiler disiplini çalışanları açısından referans alınabilecek türde yönleri bulunmaktadır. Bu yönleriyle eserin başlangıçta savaş, savaş suçları, savaşla ilgili diğer etik meseleler, silahlı çatışmalar hukuku, insani müdahale gibi konulara ilgi duyan araştırmacılar tarafından incelenmesi tavsiye edilebilir.